

7. Башнянин Г.І. Копич І.М. Про елементарну і високу технологію виміру економічних переметрів// Становлення національної економіки України. – Львів: ЛДУ. – 1995, вип. 5. – С. 110-119.

8. Башнянин Г.І., Копич І.М., Янків М.Д. Формування економічних оцінок в перехідних економічних системах: проблеми природи, функціональних типів і метрологічного аналізу// Економетричні методи і моделі в економіці: теорія і практика. – Львів. – 1998, ч. 3. – С. 28-32.

9. Башнянин Г.І. Ефективність функціонування кооперативних систем в перехідних умовах// Проблеми розвитку споживчої кооперації України в ринковому середовищі. – Львів: Коопосвіта, 1998. – С. 69-76.

10. Башнянин Г.І., Бойчук І.В., Дубовий Б.В. Роміх А.В. Виробничі системи в перехідних економіках. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 382 с.

11. Башнянин Г.І. Экономическое измерение: структура, принципы, функции. – Львов: Свит, 1994. – 248 с.

12. Економічна теорія: концепція підготовки студентів з економічної теорії в економічному вузі/ За ред. Г.І. Башнянина – К.: ІСДО, 1995. – 87 с.

13. Політична економія: структура і програма курсу для студентів економічних спеціальностей/ За ред. Г.І. Башнянина – К.: ІЗМН, 1998. – 87 с.

14. Макроекономічна теорія: структура і програма курсу для студентів економічних спеціальностей/ За ред. Г.І. Башнянина – К.: ІЗМН, 1998. – 60 с.

15. Мікроекономічна теорія: структура і програма курсу для студентів економічних спеціальностей/ За ред. Г.І. Башнянина – К.: ІЗМН, 1998. – 80 с.

16. Башнянин Г.І. Ефективність функціонування кооперативних систем в перехідних умовах// Проблеми розвитку споживчої кооперації України в ринковому середовищі. – Львів: Коопосвіта. – 1998, ч. 1. – С. 69-76.

17. Бабенко С.Г. Методологічні проблеми становлення і розвитку економічної теорії кооперативних систем: традиційні підходи до аналізу кооперативних систем// Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 1999, вип. 5. – С. 3-15.

18. Чупик І.О. Економічна ефективність перехідних економічних систем (проблеми методології загального виміру): Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Львів: ЛДУ, 1999. – 20 с.

УДК 330.16+316.32+339.9

Проф. Є.В. Хлобистов, д-р екон. наук –
РВПС України НАН України, м. Київ; ст. викл. Т.Л. Чернова –
ТНУ ім. В.І. Вернадського, м. Сімферополь

СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ КРІЗЬ МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Доведено закономірність світової економічної та соціально-політичної кризи, що стала підґрунтям цивілізаційного протистояння. Розглянуто новий зміст та передумови формування політики сталого розвитку України у глобальних перетвореннях, особливості пошуку національної гео економічної стратегії у новітніх геополітичних реаліях.

Ключові слова: сталий розвиток, глобалізація, світове співтовариство, Євросоюз, ринкова економіка, охорона навколишнього природного середовища.

*Prof. Y.V. Khlobystov – Council for Productive Force Studies of NAS of Ukraine;
senior teacher T.L. Chernova – Taurian national university
after V.I. Vernadsky, Simferopol'*

Sustainable development of Ukraine through methodological reflexions of globalization

In article patterns of the world economic and sociopolitical crisis which has become by a basis of civilize opposition is proved. The new maintenance and preconditions of formation of the sustainable development policy of Ukraine in global transformations, featu-

res of search national geo-economics strategy in the newest geopolitical realities is considered.

Keywords: sustainable development, globalization, world community, EU, market economies, environmental protection.

Методологічне сприйняття концепції сталого розвитку наприкінці ХХ – початку ХХІ-го століття стало наріжним камінням нової економічної думки, коли з'являються твердження щодо віртуальної економіки, економіки розвитку, антикризової економіки, відкритої (закритої) економіки, регульованої/лібералізованої економіки тощо. Головне у цих підходах – точка відліку сучасного соціологічного пізнання реальності чи конструювання цієї реальності у свідомості чи підсвідомості певних суспільних еліт. Коли йдеться про поступальний розвиток людства чи його окремої частини, завжди маємо на увазі деяке припущення щодо визначення поступу. Отже, що є поступ для держави, що має понад півтора десятиліття державотворення, нескінченність економічних трансформацій і структурних перетворень і "стабільність у нестабільності", до якої звикло населення, головні та другорядні економічні актори? Відповідь на це, нібито риторичне запитання, лежить у площині сучасної глобалістики. Отже, надалі розглянемо саме "глобалістичну" рефлексію щодо сталого розвитку. Рефлексія, на загал (від латини – "обертання"), термін, що визначає філософське відбиття, дослідження акту пізнання реальності¹. Стосовно дослідження сталого розвитку, зазначимо, що класичним вважається погляд на сталий розвиток як такий, що забезпечує необхідний рівень стабільності та гармонійності людської діяльності і характеризується певним колом взаємопов'язаних сторін та аспектів.

Поглянемо на розвиток з методологічних позицій. Тут нам постане до уваги певне припущення щодо заданості середовища, передусім соціокультурного, у якому ми розглядаємо розвиток. Так, за образним твердження відомого філософа та методолога Г.П. Щедровицького щодо культури, яка задається як результат спеціальної рефлексивної роботи, коли людина ставить перед собою питання щодо того, якою виступає певна соціокультурна ситуація, у який вона живе, як вона сформована, чому вона стала такою, як нині. Другий крок, після ретроспективного сприйняття реальності, визначення, вербалізація і систематизація нинішньої ситуації, і третій крок – прогнозування, передбачення майбутнього². Тільки при роботі з потужними ідеальними елементами, що стосуються господарювання, соціального та культурного аспектів життєдіяльності, існує соціокультурне середовище, у рамках якого доцільно визначати сталість розвитку, як соціо-еколого-економічний поступ. Цей поступ доцільно визначати саме через рефлексію змін у свідомості суспільства, що переходить від узагальнення проблем буття індивідуума до буття суспільства, і, знов, через визначення суспільного поступу до проблем індивіда. Майже півстоліття тому Г.П. Щедровицький зазначав, що "напрямок змін самої людини, що ліквідує розрив між нею та суспільством, може бути

¹ *Философский словарь*/ Под ред. И.Т. Фролова. - 4-е изд. – М.: Политиздат, 1981. – С.346.

² *Щедровицкий Г.П.* Народ может быть великим лишь, если он имеет и уважает свою интеллигенцию// *Радиал: Научно-общественный еженедельник* – 1991. – № 7. – 22-28 февраля. – С.3.

визначеним через безпосереднє емпіричне вивчення цього розриву"¹. Тому ми пропонуємо розглянути такий розрив саме у рефлексіях глобалізації до усвідомлення моделей сталого розвитку, через призму новітніх наукових течій та постіндустріального сприйняття економічної реальності.

Перша проблема сприйняття – проблема мотивацій до посилення економічної ефективності сукупних трудовитрат, що формуються під швидкоплинними змінами технологічного, політичного та культурного змісту. Обмеженість традиційних мотивацій розглядається з 90-х років минулого століття. Так, відомий британський науковець, економіст та соціолог проф. Чарльз Хенді досліджував обмеженість традиційно економічних мотивацій та появу мотивацій, безпосередньо не пов'язаних з економічними категоріями. Отже, за Ч. Хенді, нинішні, "модернові", "не-економічні" мотивації формують сучасні ринки. "Теоретично ринкові механізми чи добрий менеджмент з часом виправлятиме власні вади за умов, що світ піде однією дорогою та буде переслідувати одну ціль – підвищення рентабельності. Однак тоді у споживача не залишиться вибору, а відтак, і права голосу. Однак це лише трішечки нервує суспільство, де комп'ютерні програми та телефони є дешевшими і зручнішими за людей"². У кінцевому розрахунку примарна ефективність – престижність – стане поштовхом до формування нової ринкової ефективності, яка, по суті, не має нічого спільного з ефективністю господарською, спрямованою на зростання суспільного добробуту. Додамо, що доцільно говорити і про добробут "навколишнього світу": добробут ближчих і віддалених сусідів формує і безпеку і благополуччя тих суспільств, які переважно переймаються в економічній площині товарами та послугами, що спираються на моду та престиж.

Дуже цікаву думку висловлює американський економіст, професор Массачусетського технологічного інституту Лестер Туроу. Він у широко відомій монографії "Майбутнє капіталізму" (1996) відзначає роль грабіжництва у формуванні економічної моделі розвитку суспільства "Суспільства не можуть нормально функціонувати, поки більшість членів не почне поводити себе відповідним чином... капіталізм не має доказів щодо того, досягне він чи ні найвищої мети – максимального зростання виробництва за найвищих доходів населення. Він лише претендує на те, щоби створити систему, яка максимально задовольняє потреби індивідуальних людських вимог до комфортної життєдіяльності. Але цей суспільний лад не виробив теорії щодо з'ясування, як саме ці потреби формувались у минулому, як вони формуються сьогодні і як їх можна формувати у майбутньому. Він [капіталізм] задовольняє викручені, саморуйнівні потреби не менш успішно, як і потреби альтруїстичні та гуманітарні"³. Висновок з цієї тези Л. Туроу може бути таким: суспільство не має шансів здійснити якісний стрибок, поступ соціально-еконо-

¹ Щедровицкий Г.П. Система педагогических исследований (методологический анализ)// Педагогика и логика/ Г.Щедровицкий, В.Розин, Н.Алексеев и др. – М.: Касталь, 1993. – С.17.

² Хенди Чарльз. Алчущий дух за гранью капитализма; поиск цели в современном мире// Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология./ Под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С.178.

³ Туроу Лестер. Будущее капитализма. Как экономика сегодняшнего дня формирует мир завтрашний// Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология./ Под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С.200-201.

мічного зростання, доки не подолає системну, загальносуспільну форму грабіжництва – корупції, і це подолання для України має здійснюватись на рівні ментальних вподобань, руйнації традицій "віддячення" за певну послугу чи пораду. Суспільство, де критична кількість представників політичної та економічної еліти розглядає владу винятково як спосіб вирішення особистісних матеріальних чи амбіційних проблем, приречено на стагнацію. По суті, просування України у соціально-економічному зростанні, низька ефективність реформ, те, що за 17 років незалежності ми все ще не досягли економічного рівня радянської доби за обсягами ВВП – все це ознака не сформованості державницької еліти. Отже, сучасна правова держава, громадянське суспільство, рівність перед законом – є основою політико-правового забезпечення сталого розвитку. Політико-правове забезпечення сталого розвитку – це лише підґрунтя для розкриття декількох аспектів суспільного поступу, що синергетично уможливлюють сталість.

Так, економічний аспект передбачає функціонування змішаної економіки, наявність різноманітних ринків товарів та послуг, капіталів, цінних паперів, нерухомості і землі, технологій і робочої сили. Екологічний аспект сталого розвитку включає забезпечення коеволюції суспільства і природи, створення реальних можливостей не лише для нинішнього, а й для майбутніх поколінь задовольняти свої основні життєві потреби, забезпечення екологічної безпеки економічного розвитку, удосконалення правових, економічних та адміністративних методів охорони довкілля, формування умов для збереження видового різноманіття біосфери. Соціальний аспект охоплює боротьбу з бідністю, голодом і злиднями, створення загальнодержавної системи освіти для усіх категорій громадян, підтримку дітей та людей похилого віку. Інформаційний аспект спрямований на масове застосування електронних засобів зв'язку та обміну інформацією, пріоритет інформаційних ресурсів над речовинно-енергетичними. Міжнародний аспект декларує принципи міжнародного права в сфері міждержавних відносин та вирішення будь-яких суперечностей мирними політичними засобами, розвиток всебічного співробітництва між країнами та народами, надання фінансової та іншої допомоги країнам, що розвиваються, відповідно до міжнародних документів і програм.

Чи можна, виходячи з цих позицій, вважати, що сучасний світ істотно просунувся за останнє десятиріччя у напрямку стабільності та гармонійності людської діяльності? Якщо "ні", то чому саме? І якого змісту набуває сталий розвиток в контексті глобальних економічних і геополітичних перетворень та як ці процеси можуть вплинути на соціально-економічний розвиток України? Адже жодна держава зараз не може дистанціюватися від глобальних трансформацій і самостійно вирішувати економічні, екологічні та інші свої проблеми.

Насамперед зазначимо, що глобальна економіка після холодної війни, розпаду Радянського Союзу та формування новітніх геополітичних реалій – охоплення євроспільнотою та НАТО не тільки колишнього "соціалістичного табору", але й держав колишнього СРСР, увійшла у принципово нову стадію розвитку – стадію наддержавної економічної системи, у якій провідні функції відіграють транснаціональні корпорації. Більш того, перше десятиліття ХХІ

ст. демонструє нам злиття ТНК з державними монополіями і державними економічними велетнями – наукомісткого, військово-оборонного чи транспортно-характеру. У геополітичному сенсі глобальна економіка є продуктом західної цивілізації, західної моделі господарювання і, по суті, виявляє чи ретранслює в макроекономічній площині сприйняття очікування країн "золотого мільярду", має тенденції до геоекономічної автономії, самодостатності й поширення політичного, військового, фінансового впливу з метою забезпечення власного добробуту від зовнішніх небезпек.

З іншого боку, глобалізація як соціально-економічне явище, не є у справжньому сенсі глобальною, бо рівень взаємозалежності найбільш розвинутих країн світу є за останні сто років майже сталим (навіть фінансові ринки у 1900 р. були такі ж інтегровані у відповідну конфігурацію світової економіки, як і у сто років потому), а конфігурація глобальної економічної системи не збігається з адміністративними кордонами країн "золотого мільярду". Ми далі свідомо не будемо розвивати позиції прихильників ендегенного вивчення глобальної економіки, бо для України це не носить визначального характеру, однак маємо за доцільне зазначити, що формування глобальної економічної системи підпорядковано досить складним закономірностям та має внутрішню неоднорідність¹. Надалі будемо акцентувати увагу на більш загальних ознаках глобалізації, що безпосередньо впливають на розвиток нашої держави.

Наприкінці минулого століття світ зустрівся із глобалізацією валют, з феноменом віртуальності, тобто відсутності дієвого валютою матеріального підґрунтя всесвітніх валют, передусім американського долара. Йдеться про спекулятивний характер фінансових нагромаджень, і цей механізм спекуляції було розвинуто у глобальному вимірі. Це явище досить цікаве, але воно жодним чином поки не виявило себе у сучасних соціально-економічних дослідженнях. Головна особливість цього механізму полягає в нагромадженні цінностей, які не є суто матеріальними, а, навпроти, більш за все відповідають терміну "віртуальний", тобто такий, що є досить умовним, але "видимим". Капітали, що сформовані на матеріальних цінностях (наприклад, природних ресурсах), інтенсивно зростають за рахунок банківських операцій, спекулятивного чи політичного інвестування, потім багато разів обертаються, помножуючись і перетворюючись в могутній фінансовий механізм.

Долар США не є валютою у традиційному розумінні цього терміна, а є певним світовим розрахунковим еквівалентом, отриманим внаслідок лібералізації валютної політики США. Долар став головною ознакою глобальної економіки, обслуговуючи переміщення світових потоків капіталу. Дохідність за цінними паперами має власний закон існування й зростання, та все ж протягом останніх десятиліть сформувався надекономічний важіль впливу, точніше – механізм нагромадження вартостей, які умовно приховані за ринковими закономірностями. Йдеться про неявну експлуатацію місця. Тобто, прибуток від вкладеного долара є нерівний завдяки специфічним функціям місця,

¹ детальніше у роботі Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки/ Під ред. Дорогунцова С.І. – К.: Чорнобильінтерінформ, 2006. – 336 с.

що включають вартість робочої сили, спроможність використання новітніх технологій, природно-кліматичні та ресурсні умови, внутрішню і зовнішню політичну стабільність тощо. До речі, сьогодні світова фінансова криза, яку вже з істотним напруженням долає Федеральна резервна система США, повернула увагу широкої громадськості до стійкості долара, і вибору більш стабільної та перспективної світової валюти. Єдиним очевидним замінником долара вбачається євро. Але чи є євро достатньо могутньою валютою, чи може Євросоюз та країни зони євро демонструвати приклад усталеного динамічного зростання економік і претендувати на світовий центр соціально-економічного і політичного впливу? На нашу думку – ні. По-перше, Євросоюз обтяжений соціальними зобов'язаннями перед власними громадянами, по-друге, Євросоюз відчуває гостру потребу у трудових ресурсах та останні десятиліття страждає від демографічних криз. По-третє, політична доцільність розширення та функціонування Євросоюзу переважає над економічною, тобто певні політичні амбіції та зобов'язання (як-то, участь у військових конфліктах як на теренах Європи, так і за її межами, донорська підтримка політично близьких проектів) не дають змогу Євросоюзу інтенсивно нарощувати економічну могутність та демонструвати високі темпи економічного зростання. Однак з 80-90-х років минулого століття Китай демонструє найяскравіше економічне зростання та посилює регіональний політичний вплив. За даними Державного статистичного управління КНР, зростання економіки Китаю у 2007 р. став найбільшим за останні 14 років – 11,4 %. Обсяг ВВП перевищив 3,4 млрд. дол США (24,6 трлн. юаней). Головними факторами стали значне зростання експорту та інвестицій. Зростання продовжувалось та набирало оберти попри зусилля влади Китаю у сфері фінансового (монетарного) регулювання, спрямовані на недопущення перегріву економіки¹. Юань є найбільш недооціненою світовою валютою, яка менш за інші прив'язана до коливань долара. Агресивна та вельми ефективна експансія на світових ринках дає змогу Китаю сьогодні впливати на товарообіг більшості розвинених країн. Для успішного продовження економічних реформ та зростання Китай має більше об'єктивних передумов, ніж будь-яка держава.

Другий бік віртуалізації світової валюти пов'язаний з політичним зростанням її впливу на економіки більшості світових держав.

Віртуальність долара США як світової валюти досягається специфічними формами її підтримки: умовними кредитами та інвестиціями й сформованими таким чином умовними борговими зобов'язаннями. Так, кредити, що надаються найбільшим світовим боржниками і країнам з трансформаційною економікою, досить часто не мають нічого спільного з традиційними ринковими важелями економічного розвитку, а переслідують або політичні цілі, або мають забезпечити регіональну стабільність. Деякі країни (як, наприклад, Гондурас) мають зовнішні боргові зобов'язання, які у декілька разів перевищують власний ВВП й у десятки разів перевищують національний дохід. Доходи, що формуються за рахунок світових спекулятивних операцій на фондо-

¹ [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.news.mail.ru/economics/1574756>

вих біржах, які потім надаються у вигляді безоплатних чи безнадійних кредитів, можуть розглядатися винятково як форма впливу на внутрішню і зовнішню політику країн-реципієнтів.

Ці тенденції нібито створюють образ нового "державного" утворення – світової розвинутої заможної спільноти, але разом з ним й іншого, доволі агресивного світового жебрацтва. Нечітко визначаються критерії, за якими та чи інша держава має шанси приєднатися до привілейованої спільноти чи бути покараною нею за якісь провини. Хоча головний критерій – вигода співпраці, вигода економічних й політичних стосунків – завжди присутня.

І в той же час і далеко до сумнозвісних подій 2001 р. у світового лідера були власні економічні проблеми, пов'язані з об'єктивною неспроможністю до подальшого розвитку темпами минулих років. Останнім часом у США існував певний надлишок високотехнологічних товарів та послуг. З іншого боку, глобальна економіка повинна відчувати істотний імпульс до подальшого розвитку для появи якісно нових продуктів високих технологій – від більш досконалого зв'язку до засобів національної безпеки. Проте задля цього глобальна економіка повинна "каналізувати" технологічний ресурс та його нинішній продукт, підтвердити його недосконалість, а потім вже вмотивовано акумулювати кошти та ресурси на створення принципово нових (більш могутніх, більш ефективних) засобів досягнення розвиткових цілей. І пріоритет військово-промислового комплексу (ВПК) тут вже не політична самоціль, а найбільш простий шлях до реалізації цієї стратегії.

ВПК сприяє, згуртовує та цілеспрямовано організовує наукові дослідження з різних напрямів природничого та технічного знання. У 70-ті роки минулого століття був відомий жартівний афоризм "Якщо Вам добре платять за наукові дослідження, то ви або працюєте на ВПК, або ви просто не знаєте, що ви таки працюєте на ВПК" – однак саме державне замовлення на наукові розвідки, як теоретичного, так і експериментального ґатунку забезпечували (і нині забезпечують) фінансове та організаційне підґрунтя великої частини наукових досягнень. Глобалізований світ об'єднує дослідження навколо не стільки держав, скільки проблем, але це об'єднання має дедалі більшою мірою комерційне спрямування (і не так важливо, де у кінцевому рахунку проявиться цей комерційний інтерес – головне, що він існує і впливає на формування престижних замовлень на наукові дослідження).

Не останнє значення в механізмі реалізації сучасних світових процесів має і психологічних фактор. Тут важливо відзначити, що існував він і раніше, але не завжди в такій вираженій формі визначав процеси прийняття рішень, оскільки єдиний інформаційний простір формує громадську думку та одночасно – залежить від неї, а за умов комунікаційного єднання – стає самостійною силою впливу на політику, на формування стратегій і тактик розвитку, від глобальних, політичних та військових, до суто локальних, економічних. Поряд з тим, інформаційний простір ще є формою для нових видів протистоянь, завдяки потенційним можливостям до створення масових жахів, істерій, віртуальних небезпек.

Україна протягом 90-х сформувала не відкриту *ринкову економіку*, а, на думку Г.Д. Чижикова, відкриту *планову економіку*. Тому українські підприємства не відчували державної підтримки у конкурентному середовищі зовнішніх ринків підприємства. Додав проблем і економічний романтизм, адже, якщо виходити суто з класичних ринкових міркувань, то Україна мала б розвивати винятково чорну металургію та хімічну промисловість. Україна не використала досвід Китаю з побудови *закритої ринкової економіки*.¹

Україні не варто претендувати на перші ролі в глобальних світових процесах, але за умов посилення динаміки гео економічних й геополітичних перетворень досягнення безпечного та сталого розвитку є визначальною стратегією держави. Сталість розвитку забезпечуватиметься подоланням внутрішніх небезпек, зниженням потенційних соціально-економічних ризиків. Так, проблемою для України можуть стати нагромадження американської валюти у широких верств населення. У разі будь-яких впливів на стабільність долара постраждалими будуть, без перебільшення, мільйони українських громадян. І не варто агітувати змінювати "старий" долар на нову "євро" – справа не в назві і не портреті на купюрах.

Нині шляхи усталеності національної валюти мають стати на часі. Серед світових валют, які не є тісно пов'язаними з долларом, виокремлюється китайський юань. Однак це поки що валюта регіональна. Однак її міцність, що не спирається на стерилізацію нафтогазових надприбутків (що сьогодні прибутковим для Росії).² Для України вихід може бути у накопиченні в структурі національної валюти таких вартостей, які не підлягають потенційному впливу віртуальних грошей. Тобто треба шукати новий вартісний еквівалент гривні, який має бути відносно самодостатнім й максимально відстороненим від глобальних форм капіталів. Таким еквівалентом можуть стати природні ресурси України та інтелектуальний капітал, який буде затребуваним суспільством й владою і уможливить створення сталих вартостей на основі природо-ресурсного потенціалу. Однак не вирішеною залишається проблема "монетизації" цих цінностей та розв'язання протиріччя по лінії "вартість – корисність – ціна".

Глобалізаційні соціально-економічні відносини передбачають докорінні зміни вартості природного ресурсу. Пріоритет матиме саме та частина природного ресурсу, яка унікально задовольняє певні потреби людства та обмежено відновлюється. Ресурси України у цьому сенсі мають відіграти специфічну роль, яка не властива іншим матеріальним нагромадженням. Переорієнтація користування ресурсами до збереження їх запасів, особливо якщо це стосуватиметься ресурсів не відновлювальних або відновлювальних за межами соціально-економічного прогнозування (тобто, коли прогнозування становиться передбаченням), є шансом майбутнього добробуту України. Природокористування невід'ємне від убезпечення екологічної безпеки. Важливою ланкою визначення подальшої політики екологічної безпеки є вирі-

¹ Чижигов Г.Д. Национальные бизнес-ассоциации в условиях интеграции экономики в мировое хозяйство. – Донецк: Норд-Пресс, 2006. – 282 с. – С. 215.

² Петраков Н.Я. Нефть: благо или проклятие России// Вестник Российской академии наук. – 2006, т.76. – №4. – С.291-295.

шення вартісних суперечностей природокористування та техногенного впливу на довкілля.

Невідновлюваність основних видів природних ресурсів – показник їх неадекватного відображення у вартісному вигляді. Задача не має конструктивного вирішення на поточному етапі розвитку продуктивних сил, але повинна мати вирішення методологічне, істотне: вартісний зміст корисності природного ресурсу буде підвищуватись в арифметичній прогресії відповідно до геометричної прогресії погіршення якості і кількості природного ресурсу.

Сучасне постекономічне суспільство долає вартісні відносини піднесенням суспільного пріоритету індивідуального виробництва над масовим, змінює традиційне співвідношення "корисність-вартість" піднесенням індивідуального споживання над масовим. Об'єктивні параметри вартості, формування витрат та споживчих потреб змінюються зменшенням ринкових цінностей природозумовленої економіки.

Головним фактором утворення суспільної корисності є поширення знань та інформації, які розуміються не як субстанція, втілена у виробничі процеси чи засоби виробництва, а у ролі безпосередньої продуктивної сили як основного виробничого ресурсу. Тому становлення постекономічної системи сполучено зі сталим заниженням ринкової оцінки відтворюваних товарів та природних ресурсів і, навпаки, із завищенням цін на унікальні та невідтворювальні інформаційні чи "позиційні" блага щодо товарів та послуг¹.

Природний ресурс є саме такою невідтворювальною складовою економіки. Якщо технічний прогрес може зменшувати використання мінеральних чи лісових ресурсів до мінімуму, то цей мінімум має бути відповідним до зростаючого населення. Тобто, в абсолютних величинах використання майже всіх видів природних ресурсів буде зростати. Крім того, є ресурси унікальні у своїй комплексності, що пов'язана з конкретним місцем локалізації. Це, насамперед, рекреаційні ресурси, ресурси глобального забезпечення сталості екосистеми Землі (як-то, ресурси продукування атмосферного кисню, прісної та придатної до безпечного споживання води, ресурси підтримання біорізноманіття) тощо. Вочевидь, що вартість цих ресурсів буде зростати відповідно до зростання їхньої дефіцитності. Ті держави, які скоріше уможливають одержання зиску від наявності на власних територіях унікальних природних ресурсів.

Проблема методологічного орієнтування усвідомлення взаємин людини і довкілля на терені сучасного філософського та економічного пізнання стикається з необхідністю використовувати концепції, поява яких протягом останніх років є показником (науковим свідченням) принципового "збочення" наукової думки у бік трансцендентного світосприйняття як наукового пізнання дійсності, так й світогляду в цілому. Так, наприклад, у роботах російського академіка Микити Мойсєєва з загальносистемної, кібернетичної точки зору усвідомлюється процес підпорядкування динаміки та розвитку соціальних систем законам загальної системології, йдеться про паралельний розвиток штучного і соціального "інтелекту", про наближення до кожної країни, кожного соціального утворення, кожної особи глобальних тенденцій й доміну-

¹ Иноземцев В.Л. Расколота цивилизация. – М.: Academia – Наука, 1999. – С. 63.

вання глобальних напрямів над національними через утворення наддержавних інституцій¹. Хоча повсякденне й геополітичне "життя" доводить обмеженість впливу на геополітичні та гео економічні процеси будь-яких міжнародних структур.

Якщо погодитись з результатами дослідження проф. В.Ю. Богдановича², то прогнозний термін переходу економічної системи України до ринкової економіки і її стабілізації припадає на 2017 р. Тобто до 2017 р. маємо постійне наближення до стабілізації. Однак економіка як система, що функціонує за ознаками будь-якої складної системи (детальніше про це А.І. Уйомов³ та ін.) – має спрямовуватись до стабільності або усталеності стану, у кожний проміжок часу свого існування. Тобто, до 2017 р. ми матимемо відносно стійкі економічні системи, як на відрізок часу, за який мінімально можемо спостерігати за станом економічних систем – бути стабільною. Цей мінімальний проміжок – рік (бюджетне планування та реалізація бюджетної складової). Таким чином, відрізки відносно стабільності та нестабільності будуть притаманні суспільству ще десятиліття. Але й потім не маємо очікувати докорінних змін у бік суспільного сприйняття благополуччя. Україна ще багато років – і це більше, ніж життя покоління – буде значно і системно відставати за якістю життя від західних сусідів, в той же час, рівень життя як об'єктивна категорія підвищуватиметься постійно.

Однак існують фактори гео економічного та геополітичного характеру, які суперечитимуть цьому. Це, по-перше, ціни на енергоносії. Вартість природного газу за 250 дол/1000 м³ вже підриває рентабельність експортно-орієнтованих галузей: металургії, хімії, частково – металообробки, практично всієї важкої індустрії.

По-друге, вступ України до СОТ спричинить активізацію міжнародної конкуренції на внутрішніх ринках. Це може істотно скоротити обсяг виробництва галузей забезпечення потреб споживчого ринку, частково харчової промисловості.

По-третє, щорічно підвищується інвестиційна привабливість ринку житла і нерухомості. Поряд з тим, ціни на нерухомість вже давно сягнули за середньоєвропейський рівень. Це означає, що ринок сформований та зумовлюється у розвитку спекулятивними обрутками та перенасичений спекулятивним капіталом з усіма ознаками кредитного перегріву перенасиченості ("кредитним роздуттям" на кшталт американського). Це означає нестабільність фінансового сектора господарства з подальшою небезпекою його краху, що спричинить руйнацію (або серйозні загрози) стабільності фінансової системи держави в цілому.

По-четверте, приєднання України до НАТО може штучно ускладнити відносини з РФ та Білоруссю – як сателітом Росії, але не надати преференції на рівні конкурентних можливостей на рівні Євросоюзу. Що може призвести

¹ Моисеев Н.Н. Прощание с простотой. – М.: Аграф, 1998. – 480 с.

² Богданович В.Ю. Военная безопасность Украины: методология исследования та шляхи забезпечення. – К., 2003. – 322 с. – С.175.

³ Уёмов А.И. Системный поход и общая теория систем. – М.: Наука, 1978. – 272 с.

до скорочення ємності ринків для українського товаровиробника, зменшення ринків збуту та істотне сповільнення економічного зростання.

По-п'яте, ми можемо чітко прогнозувати кон'юнктуру ринків на 10 років, і тому маємо зазначити, що існують загрози зовнішнього характеру, на які Україна практично не впливатиме – акумуляція фінансових та організаційних ресурсів США та ЄС на безкінечні антитерористичні та "продемократичні" кампанії, посилення міграційних рухів, акумуляція в країні численних мігрантів-біженців тощо, що не стільки безпосередньо загрожуватиме в економічній площині, скільки у внутрішньополітичній, зокрема, з боку ескалації радикалізації суспільства.

Таким чином, наведене вище дає змогу зробити такі висновки. По-перше, необхідність визначити домінанту зовнішньополітичної орієнтації може стати для України критичним випробуванням, адже саме з цим пов'язана участь держави у регіональних політичних та економічних союзах. За умов наростання цивілізаційного протистояння держава, що безпосередньо межує з мусульманськими країнами та має активну мусульманську меншину, має проводити найобережнішу політику. По-друге, треба без примар усвідомити, що Україна, попри власної неучасті у військових та військово-політичних блоках, не залишиться осторонь негативних наслідків того глобального конфлікту, який нині маскується у початковій стадії гаслами антитерористичної кампанії. Тому на часі усвідомлення статусу країни у глобальному середовищі та її безпосереднього місця на периферії макрорегіональних утворень: європейського, євразійського та мусульманського. Ефективною вбачається політика, яка спрямує соціально-економічний і політичний стан держави до стабілізації і яка матиме цілком реалістичні розвіткові цілі поряд з підтримкою рівних партнерських стосунків з усіма учасниками цивілізаційного протистояння.

Загалом, Україна має непогані шанси мінімізувати втрати від глобальних змін та катаклізмів, адже український народ психологічно адаптований до труднощів й навіть злиднів, та, з іншого боку, природні ресурси й високий рівень освіченості населення разом із невеликими перетвореннями значних територій країни, надають оптимізму. Окрім того, багатовекторна політика України може як ніколи відсторонити державу від руйнівних потрясінь й втягувань до військових авантур. Сталий розвиток України у глобалізованому світі – це розвиток у світі спільних регіональних інтересів та строгому дотриманні національних соціально-економічних та культурних цінностей, і глобалізація формує особливий виклик до державності саме через зростаючу конкуренцію та політичне регулювання ринків.

УДК 336.2:339. *Доц., ст. наук. співроб. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук – академік Міжнародної Кадрової Академії*

ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Систематизовано дані щодо індикаторів фінансової безпеки держави. Виділено базові засади збалансованості фінансової системи держави. Синтезовано закон зба-